

Irak'ta gösteriler değişim getirebilir mi?

Analiz - Fatih Oğuzhan İpek

Fatih Oğuzhan İpek*

 @fatihoguzipek

9 Mayıs'ta Kerbela'da göstericiler İran'ın Kerbela konsolosluğu duvarlarını ateşe verdi.⁽¹⁾ Göstericiler bu saldırıyı Irak'ta yolsuzluk ve İran'ın Irak'taki nüfuzuna muhalif olan ve Kerbela'daki gösterilerin koordinatörü olan İhab el-Vezni'nin faili meçhul saldırıya kurban gitmesine karşılık yaptılar.⁽²⁾ El-Vezni suikasti Irak'ta tek bir hadise değildi. Ekim 2019'da gösterilerin başlamasından beri bazı faili meçhul saldırılar vuku bulmuştu. Örneğin, Aralık 2019'da el-Vezni önde gelen aktivist Fehim al-Tai'nin suikaste uğradığında sağ kurtulabildi. Nihayetinde, bu iki şahıs Irak'ta yolsuzluk ve İran'ın müdahalesine karşı patlak veren ülke çapındaki gösterilerde önde gelen iki aktivistti.⁽³⁾ Nitekim, faili meçhul saldırılar bununla sınırlı kalmamış, dünya çapında tanınan Iraklı analistlerden biri olan Hişam el-Haşimi de (6 Temmuz 2020) öldürüldü.⁽⁴⁾ Ağustos 2020'de Tahsin el-Usame ve Reham el-Yakup gibi diğer önemli aktivistler de suikaste kurban gitti.⁽⁵⁾

Aralık 2019'da önceki hükümet Başbakanı Adil Abdülmehdi'nin istifası sonrasında gösteriler hem geleneksel siyasi partiler hem de İran'ın nüfuzuna meydan okumuştur. Erken seçimlerin Mayıs 2020'de yapılmasını arzulayan güçlerin el-Vezni suikastinde ve göstericilerin siyasi partilerinden Hayır Bayrakları partisinin bazı adaylarının seçimlerden çekilmesinde parmağı olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, İran bağlantılı Şii milis örgüt Ketaib Hizbullah Bağdat ve Beyrut'taki Birleşik Krallık büyükelçiliklerini el-Vezni suikasti sonrası gösterileri tahrik etmekle suçlamıştır.⁽⁶⁾ Irak parlamento seçimleri Ekim 2021'e ertelendi ancak seçim tarihi yaklaştıkça göstericiler ve geleneksel siyasi partiler ile İran bağlantılı gruplar arasında gerginlik artmaktadır. Bazı Şii alimlerin örtülü desteğini alan göstericiler Irak'ta İran'ın ideolojik ve siyasi nüfuzuna karşı çıkmalarının yanında ülke içinde siyasi ve ekonomik reform yapılmasını dile getirmektedirler.⁽⁷⁾ Nitekim, Şiilerin en büyük alimlerinden Ali el-Sistani, "hiçbir kişi yada grup,

* Sakarya Üniversitesi'nde doktora adayı ve araştırmacı

Nitekim, Şiilerin en büyük alimlerinden Ali el-Sistani, “hiçbir kişi ya da grup, hiçbir bölgesel veya küresel aktörün Iraklıların arzularını bastıramayacağını” ifade etmiştir.⁽⁸⁾ Bu anlamda, Irak'ta İran'a yönelik kızgınlığı besleyen sebeplere değinmek faydalı olacaktır. Göstericiler İran bağlantılı milisler tarafından mütemadiyen şiddete maruz kalmıştır. Birleşmiş Milletler, Ekim 2019'dan beri yüzlerce göstericinin öldüğünü, binlerce kişinin yaralandığı ya da kaçırıldığını açıklamıştır.⁽⁹⁾ Buna karşılık, Irak'ta peşi sıra gelen hükümetler İran bağlantılı milis örgütlere karşı ağırlığını koyamamıştır.

Göstericilerin bir diğer talebi parlamentoda geleneksel siyasi partilerin tekeli kırarak ve bağımsız adaylar ile yeni kurulan ve küçük partilerin parlamentoya girmesini kolaylaştıracak yeni bir seçim yasasının yürürlüğe konmasıydı. Bu minvalde, el-Sistani yeni bir seçim yasasının kabul edilmesine yönelik açıklamalarda bulunmuştur. Nihayetinde, yeni bir seçim yasası kabul edildi. Irak'ın önceki seçim yasaları büyük ve orta büyüklükteki parti ve koalisyonlarına bağımsız adaylar ve küçük partiler karşısında avantaj verirken,⁽¹⁰⁾ yeni seçim yasası Irak'ı 83 seçim bölgesine bölmüştür.⁽¹¹⁾ Irak'ta seçim bölgelerini çoğaltmanın prensipte daha rekabetçi bir ortam oluşturması tahmin edilir. Dolayısıyla, küçük siyasi partilerin rekabet anlamında daha avantajlı konuma gelmesi beklenir.⁽¹²⁾ Bununla birlikte, yeni seçim yasası bazı tabanı güçlü siyasi partilerin nüfuzunu devam ettirecek ve seçimleri kazanmasına imkan verecektir.⁽¹³⁾

Yeni seçim yasası bağımsız adaylar ve küçük siyasi partilerin olağan siyasi ve güvenlik durumunda rekabet etmelerine imkan tanısa da, pratikte Mukteda el-Sadr'ın liderliğini yaptığı Sadr Hareketi gibi güçlü yerel tabanı olan partilere avantaj sağlaması beklenmektedir.⁽¹⁴⁾ Geleneksel siyasi partiler kabile ya da dini geçmişli haiz ve yerel tabanı olan şahıs ya da grupları aday gösterebilir. Bu şahıs ya da gruplar geçmişte imtiyaz karşılığında geleneksel siyasi partilerin kazanmaları için bir enstrüman olmuştur. Dolayısıyla, yeni seçim yasası bazı parti adaylarının yerel tabanı güçlü kabile ya da dini şahıslar ile değişmesine imkan vereceği için ülkenin siyasi atmosferine değişim getirmeyecektir.

Irak'ta güvensizlik durumu gösterilerin Irak'ta İran nüfuzuna meydan okuyuşunu menfi yönde etkilemektedir. Bazı İran ile bağlantılı milis örgütlerin devlet dışında hareket etmesi bu güvensizliği beslemektedir. Ayrıca, Kasım Süleymani ve Haşdi Şabi komutanlarından Ebu Mehdi el-Mühendis'in ölümü sonrasında İran ile bağlantılı gruplar arasında liderlik boşluğu oluşmuştur. İran'ın tercihi olarak El-Mühendis'in yerine getirilen Ebu Fedak el-Muhammedevi'nin liderlik boşluğunu dolduramaması, Kayz el-Hazali gibi önde gelen şahsiyetlerin liderlik arayışına imkan vermiştir. Dolayısıyla, İran'ın Süleymani ve el-Mühendis dönemindeki Haşdi Şabi üzerindeki otoritesi kaybolmuştur. Bunun yanında, el-Sadr'a yakın Barış Tugayları ve Fetih İttifakı'na yakın silahlı grupların bulunması siyasi partiler yasasını ihlal etmektedir. Bu partiler seçim sonuçlarını etkilemek için bu araçları kullanabilir. Son olarak, Irak'ta bakanlıkların bölüşülmesinde etnik-dinsel bölüşüm sistemi politik elitlerin hakim olduğu bir siyaseti hayatta tuttuğu için göstericilerin siyasette nüfuz elde etmesini engellemektedir.⁽¹⁶⁾ Bu durum aynı zamanda İran'ın Irak'ı zayıf bırakma stratejisine yaramaktadır.⁽¹⁷⁾ Son olarak, Irak Başbakanı Mustafa el-Kazimi Fetih İttifakı vekilleri ile bir araya geldiğinde "eski HŞ milislerinin göreve geri alınması için ayrılan bütçe Irak parlamentosu tarafından kısılsa da bunu yerine getireceği" sözünü verdi. Sonuç olarak, Irak'ta siyasi istikrarsızlık ve güvensizlik durumu göstericilerin gelecekteki siyasi partiler ve İran'ın nüfuzuna meydan okumasını engelleyecektir.⁽¹⁸⁾

1. <https://elaph.com/Web/News/2021/05/1327748.html>
2. <https://enablingpeace.org/ishm303/#Headline1> <https://english.alaraby.co.uk/analysis/iraq-report-anti-iran-protests-over-karbala-killing>
3. <https://english.alaraby.co.uk/analysis/iraq-report-anti-iran-protests-over-karbala-killing>
4. <https://merip.org/2021/05/political-assassinations-and-the-revolutionary-impasse-in-lebanon-and-iraq/>
5. <https://daraj.com/en/53603/>
6. <https://enablingpeace.org/ishm303/#Headline1>
7. https://agsiw.org/wp-content/uploads/2021/05/Abdo_Iraq_ONLINE-1.pdf, 1.
8. Bobby Ghosh, "Iraq's Top Cleric Warns Iran To Stay Out," Bloomberg, November 2, 2019
9. "Iraq: UN Details Ordeal of Abducted Protesters, Welcomes Government's Promise To Investigate and Compensate," Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, May 26, 2020.
10. https://www.arab-reform.net/wp-content/uploads/pdf/Arab_Reform_Initiative_en_iraqs-new-electoral-law-old-powers-adap ting-to-change_15844.pdf?ver=0f92d042-b832f0b262deb9efb3bcf50b,3
11. https://agsiw.org/wp-content/uploads/2021/05/Abdo_Iraq_ONLINE-1.pdf, s 17
12. Sajad Jiyad, "Protest Vote, Why Iraq's Next Elections are Unlikely to Be Game-Changers," (working paper, London School of Economics, April 2021). https://agsiw.org/wp-content/uploads/2021/05/Abdo_Iraq_ONLINE-1.pdf, s 17
13. https://www.arab-reform.net/wp-content/uploads/pdf/Arab_Reform_Initiative_en_iraqs-new-electoral-law-old-powers-adap ting-to-change_15844.pdf?ver=0f92d042-b832f0b262deb9efb3bcf50b,2.
14. https://www.arab-reform.net/wp-content/uploads/pdf/Arab_Reform_Initiative_en_iraqs-new-electoral-law-old-powers-adap ting-to-change_15844.pdf?ver=0f92d042-b832f0b262deb9efb3bcf50b,6-7
15. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/irans-game-plan-iraqs-militias>
16. https://www.arab-reform.net/wp-content/uploads/pdf/Arab_Reform_Initiative_en_iraqs-new-electoral-law-old-powers-adap ting-to-change_15844.pdf?ver=0f92d042-b832f0b262deb9efb3bcf50b,8.
17. <https://www.aljazeera.com/opinions/2021/5/8/iran-backed-pmfs-are-destabilising-iraqs-disputed-regions>
18. <https://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/120520213>

